

el cartipàs

ciutat, patrimoni, memòria

núm. 149 / Olot, març 2023

Coordinació: Xavier Puigvert • Edició: Ajuntament d'Olot - Cultura i Educació i Arxiu Comarcal de la Garrotxa

OPINIÓ / EL CURS 2021-2022 DE LES AULES DE DIFUSIÓ CULTURAL DE LA GARROTXA

En acabar aquest curs i mirar enrere, estem contents de poder dir que, finalment, aquest any hem tingut un recorregut tranquil i sense incidències, cosa que ens ha permès portar endavant totes les activitats preparades, i encara alguna més que hi hem anat afegint a mesura que en descobríem la possibilitat i ens semblava interessant, sense que cap normativa d'última hora ni cap ensurt ens obligués a gastar energies en improvisacions enutjoses. No cal dir que la junta ha agraït infinitament poder treballar de manera pausada i serena, cosa que sempre és un plaer, després dels dos últims cursos, que ens han quedat a la memòria com els més allunyats possible d'aquesta situació ideal.

Dit això, i mirant ja la realitat del curs 2021-2022, potser podríem destacar tres fets que hi han tingut una importància molt marcada:

En primer lloc, cal parlar de l'important augment del nombre de socis de l'entitat: en els últims mesos una bona colla de persones, moltes recentment jubilades, han decidit entrar a les Aules per poder participar en les seves activitats, de tal manera que, a dia d'avui, el nombre de socis és de 193. N'estem molt i molt contents, i amb moltes ganes de donar la millor resposta a les seves expectatives.

I, per descomptat, aquest augment de socis ha revertit en un augment encara més gran en el nombre d'assis-

tents a conferències, sortides, sessions de l'Aula de Lectura... que han vist incrementat el seu públic de manera substancial, també amb persones alienes a l'entitat però interessades en les activitats que se'ls oferien, la qual cosa és per a la Junta un bon motiu per continuar treballant i per mirar d'ampliar i millorar fins on sigui possible la nostra programació.

En segon lloc, hem d'agrair a l'Ajuntament d'Olot que ens hagi facilitat l'accés a les instal·lacions de l'Espai Cràter a partir del moment en què aquest va entrar en funcionament. Recordem que les conferències i activitats similars que vàrem portar a terme durant els dos primers trimestres del curs es varen ubicar a la Sala El Torín, excel·lentment equipada i ben atesa per un personal tècnic excepcionalment eficient i col·laborador, a qui estem molt agraïts.

A partir del mes d'abril, però, s'obrí l'Espai Cràter i ja la primera visita que els socis hi van poder fer resultà molt motivadora. Després, començar a utilitzar-lo per fer-hi les activitats del tercer trimestre ens ha permès de conèixer a fons els seus avantatges: una sala d'actes molt còmoda, uns equipaments moderns i eficients i unes possibilitats tècniques molt interessants, com la de poder tenir de manera assequible la gravació en vídeo d'activitats i conferències, possibilitats que encara estem mirant de conèixer a fons per tal

de poder-ne treure el millor rendiment possible.

Finalment, un altre aspecte a destacar que també ens fa sentir molt satisfets és l'increment i l'èxit creixent que han tingut les sortides culturals. Aquest curs, i com per compensar la "penúria" dels anteriors, no només s'han fet sis sortides—cinc a Barcelona i una a Ceret—per assistir a concerts i espectacles i per visitar exposicions memorables, que han cobert amb escreix totes les expectatives, sinó que també s'han portat a terme tres visites—una per trimestre—a tallers d'artistes olotins. Veure generosament obertes les seves portes i poder gaudir d'una visita guiada per les seves instal·lacions, les seves eines i la seva obra ha representat per a molts dels socis un autèntic plaer.

I encara dins aquest tema, cal agrair especialment a la Conxita Ayats i als seus fills que treballassin per fer possible l'última activitat programada dins el curs: un record i homenatge a l'artista Miquel Plana, mort ara fa 10 anys i recordat amb emoció durant la visita al seu taller i a través dels parlaments dels seus amics Domènec Moli i Josep M. Terricabras.

En resum podem dir que, en aquest moment, ens sentim contents de la feina feta al llarg del curs.

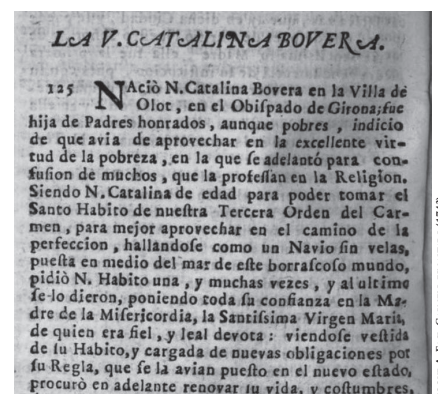
AULES DE DIFUSIÓ
CULTURAL DE LA GARROTXA
Extret d'Introducció a la
Memòria 2021-2022

ANIVERSARI / 400 ANYS DEL NAIXEMENT DE CATERINA BOVER, BEATA CARMELITANA

El 17 de març de 1623 naixia a Olot Caterina Bover (o Bovera), considerada beata—dona que duia una vida retirada—pels seus coetanis. En els darrers anys de la seva curta existència va dur l'hàbit terciari del Carme mentre vivia tota sola, lliurada a la pregària i mortificada amb cilicis. Havia estat casada amb un corretger, Francesc Germà, amb qui van tenir 4 fills i que va morir el 1648.

L'estiu de 1650, Caterina va contraure la pesta i va morir sense rebre els sa-

graments perquè els frares carmelitans locals no van acudir al llit mortuori, segurament per por del contagi. El domer de Sant Esteve d'Olot no va passar del pas de la porta: li digueren que ja havia mort i que no calia el seu servei espiritual. El biògraf oficial de Caterina Bover, el carmelita olotí Joan Bonet, va excusar que l'enterressin, el 3 de setembre d'aquell any, vora uns lledoners als afores del convent en comptes de fer-ho a l'interior, i la va reivindicar com a model de penitent del seu orde.

El 24 de febrer del 2022, la invasió russa a Ucraïna va provocar una de les crisis de refugiats més grans que s'havien vist fins llavors a Europa, amb múltiples efectes, molts de ben propers. Més de 5 milions de persones han sortit del país durant els últims mesos, una fugida que ha provocat, de manera immediata, la necessitat de donar-hi resposta des de Catalunya. La llarga tradició de Catalunya com a país d'acollida i la relació anterior amb Ucraïna han fet que moltes persones arribessin a casa nostra buscant-hi protecció. A la Garrotxa, i especialment a Olot, ja hi vivien unes 600 persones ucraïneses abans de l'inici de la guerra i, per tant, en els primers mesos de la invasió en van arribar moltes a la comarca per instal·lar-se a casa dels seus familiars.

Així doncs, ara com ara hi han arribat unes 300 persones ucraïneses, la gran majoria dones amb fills i amb algun tipus de vincle amb la comarca. A part d'una majoria que hi tenia família, la resta venia o bé perquè ja hi havia viscut anteriorment o bé perquè tenia una empresa a Ucraïna que mantenia relacions amb alguna empresa d'aquí. Per tant, van ser molt poques les persones que van arribar sense cap relació amb la Garrotxa i, gràcies al fet que la comunitat ucraïnesa d'Olot és nombrosa i va reaccionar ràpid per acollir familiars, amics i coneguts, l'acollida va ser relativament senzilla. La comunitat ucraïnesa, a banda d'acollir familiars i amics, va ser molt ràpida per mobilitzar i aplegar material divers com a ajuda d'emergència immediata que va enviar al país amb el suport d'empreses de la comarca. Des d'aquesta perspectiva i a través d'aquest sistema, a Olot no destacaríem res d'extraordinari pel que fa a la gestió d'aquestes arribades. Sobretot si ho comparem amb altres municipis de Catalunya que sí que van tenir un gran nombre d'arribades

de persones sense cap tipus de relació amb el país, cosa que complica molt més la situació.

Tota l'acollida i la gestió de diversos aspectes com ara allotjaments, tràmits administratius, atenció psicològica, etc., es va coordinar des del Consorci d'Acció Social de la Garrotxa. Van ser moltes les famílies que de seguida van posar a disposició casa seva, material, suport econòmic... i durant els primers mesos sort n'hi va haver d'aquesta solidaritat per poder fer front a la quantitat de gent que arribava. Una solidaritat que va anar acompanyada de mesures especials des del govern i amb modificacions de la llei que van permetre que aquestes persones de seguida obtinguessin permís de residència i treball, targeta sanitària...

El Departament d'Educació de la Generalitat de Catalunya va elaborar el document anomenat Protocol d'acollida d'alumnat desplaçat de la guerra de Rússia contra Ucraïna als centres educatius. Aquest protocol tenia els objectius següents: acollir l'alumnat de famílies desplaçades de la guerra de Rússia contra Ucraïna, establir l'acompanyament a l'alumnat i a les seves famílies en la incorporació al centre i a la comunitat educativa, dotar d'eines els centres educatius per facilitar la incorporació de l'alumnat nouvingut als centres educatius, i establir la guia de procediment per a l'acollida i la matrícula als centres educatius de l'alumnat nouvingut. Així doncs, i tornant a l'escolarització dels infants i joves ucraïnesos a Olot, es va fer de la mateixa manera que es fa amb les arribades d'alumnes procedents d'altres països durant el curs. És cert que, pel fet d'arribar d'Ucraïna, l'alumne/a va ser considerat de necessitats educatives especials i d'aula d'acollida perquè no coneixia la llengua del nostre sistema educatiu. L'acollida per part dels centres va ser correcta, com

sempre: van fer el que calia fer i una mica més, segurament, com fan en moltes situacions i amb circumstàncies en què cal acollir i cuidar de manera curosa i confortable.

A la nostra ciutat, per concretar, es van escolaritzar una cinquantena d'alumnes arribats d'Ucraïna als nivells educatius que els pertocava per edat. Es van escolaritzar alumnes des d'I3 fins a 4t d'ESO, i fins i tot algun alumne/a de més de 16 anys. També cal destacar que alguns d'aquests alumnes seguien les classes o l'acompanyament tutorial dels seus docents d'allà, ja que el govern d'Ucraïna va organitzar que l'educació pogués continuar de manera virtual per a aquells alumnes que havien marxat del país o per a aquells que no es podien desplaçar fins als centres educatius. Altres serveis educatius de la ciutat com el Consorci per a la Normalització Lingüística (Servei de Català d'Olot-la Garrotxa) també van organitzar i destinar recursos especials inicials per atendre l'arribada de població ucraïnesa per tal que amb poc temps poguessin accedir als cursos ordinaris. Per últim, voldríem explicar que, un cop acabat el curs, el juny del 2022, algunes famílies han tornat a Ucraïna i d'altres encara segueixen aquí.

Aprofitem aquest article per fer un reconeixement i valorar la capacitat d'empatia i d'acollida que la societat olotina va tenir amb la població ucraïnesa, i encoratgem a tothom per seguir-la tenint. Acollir és una de les millors maneres de donar suport i de promoure la cohesió social. Empatia i escalf amb tothom, i especialment amb totes les persones que fugen de conflictes armats o de situacions que posen en perill les seves vides i els seus drets com a persones. Una situació que vivim diàriament des dels serveis d'atenció a persones, ja que els conflictes armats i la violència desgraciadament estan bastant estesos arreu del món i són moltes les famílies que, de llocs ben diversos, arriben a la comarca buscant una vida millor.

EQUIP DE LLENGUA,
INTERCULTURALITAT I COHESIÓ SOCIAL
DEL SERVEI EDUCATIU DE LA GARROTXA

EQUIP D'ATENCIÓ COMUNITÀRIA
CONSORCI D'ACCIÓ SOCIAL DE LA GARROTXA

OFICINA MUNICIPAL D'ESCOLARITZACIÓ
ÀREA DE CULTURA I EDUCACIÓ
AJUNTAMENT D'OTLOT

MONOGRAFIES

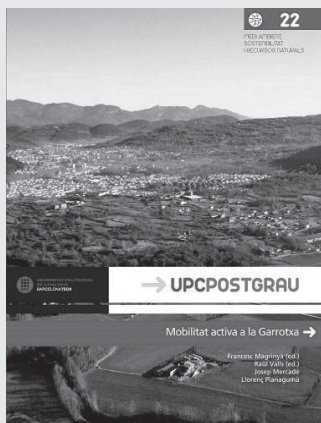
ALBA. *Associació de Dones de la Garrotxa. 30 anys*, Olot: ALBA, 2023, 34 p.

ALGUERÓ, Tavi,
Quina bestiesa!, Olot: El Bassego-da, 2023, 350 p.

CLAVERA, Lluís M.,
No tingueu por de..., Olot-Platja d'Aro: [l'autor], 2022, 186 p.

FONT, Pere,
Pandèmies, sense por de viure, Màlaga: Última Línea, 2023, 242 p.

MAGRINYÀ, Francesc; VALLS, Raül (ed.); MERCADÉ, Josep i PLANAGUMÀ, Llorenç,
Mobilitat activa a la Garrotxa, Olot: Centre per la Sostenibilitat Territorial-Diputació de Girona, 2022, 196 p.

SERRA-CAPALLERA, Joan; HUGUET, Teresa i LIESA, Eva (coord.),
El asesoramiento psicopedagógico a debate, Barcelona: Graó, 2022, 327 p. (Graó Educació; 247)

SOLER, Tura i GRAU, Jordi,
Sense càstig, Barcelona: La Campana, 2023, 221 p.

CONTES IL·LUSTRATS / NOVEL·LA GRÀFICA

Descobreix els volcans. Acompanya els Volkis en la seva aventura volcànica, Barcelona: Grupo de Volcanología de Barcelona-CSIC, 2022, 17 p.

ARTICLES

CASTANYER, Pere et al.,
“El projecte de recerca arqueològica dels espais portuaris de l'antiga

Empúries: els ports de la ciutat grega d'Emporion”, dins A. LASHERAS et al. (ed.), *Tarraco Biennal. Actes del 5è Congrés Internacional d'Arqueologia i Món Antic. Ports romans. Arqueologia dels sistemes portuaris*, Tarragona: Institut Català d'Arqueologia Clàssica-Universitat Rovira i Virgili, 2022, p. 109-124.

GELIS, Pere,
“Camins i viatges de principis del segle XX a les altes valls del Fluvià i el Brugent (VIII): D'Olot a ca la Rotllada per la Portellera y Pujolriu”, *Puigsacalm*, núm. 156, 2023, p. 8-9.

MARTÍ, Laia,
“Oficis i establiments antics de Sant Esteve d'en Bas: Can Punxa del veïnat Cirera”, *Puigsacalm*, núm. 156, 2023, p. 5-7.

MERINO, Imma,
“Cinema-ull versus cinema-puny als primers anys de l'URSS”, *El Món d'Ahir*, núm. 24, 2023, p. 170-177.

MERINO, Imma,
“Molt de soroll per no res [*Triangle of Sadness*, de Ruben Östlund]”, *L'Avenç*, núm. 498, febrer 2023, p. 61-63.

MULER, Vanessa del Mar; GALÍ, Núria i COROMINA, Lluís,
“Residents' perceptions of tourism social exchange relations: a case study in a small heritage town”, *Investigaciones Turísticas*, núm. 25, 2023, p. 100-120.
Estudi sobre l'impacte del turisme a la vila de Besalú.

PUJOLAR, Joan i O'ROURKE, Bernadette,
“Theorizing the speaker and speakerness in applied linguistics”, *Journal of Applied Linguistics and Professional Practice*, núm. 16/2, 2022, p. 207-231.

PUJOLAR, Joan i O'ROURKE, Bernadette,
“Speakerness, for what? - A response to the rejoinders”, *Journal of Applied Linguistics and Professional Practice*, núm. 16/2, 2022, p. 258-264.

REIXACH, Albert,
“El registre documental de les inundacions a la Catalunya del nord-est durant la baixa edat mitjana [dins l'article col·lectiu “L'aiguat de 1421 a l'Empordà: de les inundacions històriques al repte actual del canvi climàtic al nord-est català”], *Annals de l'Institut d'Estudis Empordanesos*, núm. 53, 2022, p. 86-90.

REIXACH, Albert i LAFUENTE, Mario,
“Crown of Aragon: Catalonia, Aragon, Valencia and Majorca”, dins D. MENJOT et al. (ed.), *The Routledge Handbook of Public Taxation in Medieval Europe*, Londres: Routledge, 2022, Part II, Fiscal Systems, chap. 5.

RUBIROLA, Albert i MONTBARDÓ, Mireia,
“El patrimoni documental i gràfic del CEO”, *Centre Excursionista d'Olot*, núm. 223, gener-abril 2023, p. 21.

VALERI, Xavier,
“La fàbrica Brutau”, *Butlletí d'Arqueologia Industrial i de Museus de Ciència i Tècnica*, núm. 86, març 2023, p. 3-6.

TEXTOS ELECTRÒNICS

BOSCH, Joan,
“Lamentació davant del Crist mort [procedent de Castellar de la Muntyanya]”, *12 mesos, 12 obres. Museu d'Art de Girona*, 458 (febrer 2023). [en línia]. Disponible a: <<https://museuart.cat/exposicions/un-mes-una-obra/>>

CASADEMONT, Xavier et al.,
“What do I need to work on? Perspectives of social work employers and graduates”, *Space and Polity* (UK). 14 juny 2022 [en línia]. Disponible a: <<https://doi.org/10.1080/002615479.2022.2088727>>

CASADEMONT, Xavier i SERRA, Macià,
“How the spatial and the institutional factors impact on the outcomes of greenways? The cases of Girona and Ojos Negros”, *Space and Polity* (UK). 4 desembre 2022 [en línia]. Disponible a: <<https://doi.org/10.1080/13562576.2022.2151888>>

JOAN BARNADAS (joan.barnadas@gmail.com)

Fa uns dies, la Fundació Irla va presentar a Olot el llibre *Acció Ciutadana. Premsa política republicana a Olot i Girona (1930-1934)*, escrit pel periodista i historiador gironí Carles Ribera. Aquest meticulós i acurat estudi periodístic sobre el setmanari i els seus col·laboradors és un treball que va guanyar la beca Josep Irla el 2021.

Com totes les publicacions de la Fundació Irla, el llibre destaca pel seu acurat disseny i per la gran quantitat d'imatges que l'il·lustren, algunes ben poc conegudes, com les fotografies de la visita del president Francesc Macià a Olot, el mes de juliol de 1932, que es conserven al Fons Macià de l'Arxiu Nacional de Catalunya, o les fotos de carnet dels principals col·laboradors. Per mi, la part més interessant de l'estudi són les taules d'artistes que ens permetran trobar fàcilment tots els articles que hi van publicar, el llistat de pseudònims i les 30 ressenyes dels principals col·laboradors.

Les biografies dels redactors del setmanari són prou conegudes, o bé perquè molts d'ells tenen publicats reculls d'articles, memòries, estudis específics, o bé perquè estan inclosos en el *Diccionari biogràfic d'Olot* de Josep M Canals. Amb dues excepcions rellevants: Artemi Casanovas Piè i Llibertat Serra i Bartrina, dos col·laboradors dels qui no guardàvem pràcticament memòria. La vida de la Llibertat mereix per si sola un Cartipàs sencer, perquè a la seva vessant periodística i política, s'hi afegeixen unes circumstàncies vitals que la fan representativa de la magnitud de la repressió soferta. Per tant, avui dedicarem l'espai disponible al mestre nacional de la Canya (1931-1935) i president

comarcal d'ERC (1932-1934) Artemi Casanovas. Era un mestre modern i racionalista que havia ensenyat a l'Ateneu Igualadí de la Classe Obrera, al Casal Montessori de Vilafranca del Penedès, a l'Ateneu de Martorell i a les escoles de l'Ajuntament de Barcelona. Al setmanari hi escrivia sobretot sobre l'ensenyament dels nens i nenes.

Quan els militars van donar el cop d'estat, l'Artemi estava destinat a l'escola nacional del Port de la Selva (1935-1937), però es devia trobar de manera circumstancial a la Canya perquè la Causa General de Begudà (el nom oficial en aquella època del terme de Sant Joan les Fonts) l'assenyala com un dels principals líders revolucionaris del municipi, i també perquè va ser nomenat representant dels republicans al Comitè de Milícies Antifeixistes d'Olot. Les forces revolucionaries (el POUM i la CNT) no van permetre que els líders dels republicans Ramon Aubert i Ramon Calm formessin part del Comitè. Els tenien vetats perquè l'ajuntament es va negar a armar la població, amb l'argument que, com que no hi havia cap resistència armada al municipi, atès que els pocs carrabiners que hi havia es van mantenir fidels a la legalitat, no calia repartir armes. En lloc seu van escollir l'Artemi, que s'havia entès bé amb dirigents de la CNT de Sant Joan les Fonts. Tot i així, no va tenir cap paper rellevant en el Comitè. L'home fort d'ERC va passar a ser el fuster sindicalista Fèlix Canal, ben acompanyat pels actius dirigents de les JERC Pere Triadú i Josep Rovira Surroca. Quan la situació es va estabilitzar Casanovas va tornar al Port de la Selva a fer de mestre i aquí li perdem el fil garrotxí.

UN TOC AMB EL PEHOC / SINERGIAS Y VOLCANES

Volcanes, montañas, bosques y ríos. Una mirada ajena, un paisaje escondido en el amable regazo de la profunda Catalunya: aquí se asienta la ciudad de Olot. Son desiguales y continuas sus cadenas de topografías accidentadas, algunas lucen majestuosas sus altas cumbres siempre coronadas por el pasado del fuego y de la luz; un pasado que ni las injurias del tiempo, ni las ofensas de los hombres le han podido restar autoridad y señorío. Es aquí que desde sus cúspides nacen limpios arroyos que se precipitan hacia los dilatados senderos que embalsaman el ambiente. Es el hogar de un cosmos propio de sinergias que conectan paisaje y arquitectura, madre de texturas y colores, que con callada dignidad ostentan la gravedad y patria de un premio Pritzker.

Es por sus estrechas plazas, por sus calles silenciosas, por sus recatados rincones que vaga el recuerdo del esplendor de una Catalunya única, y frente a su gente, sus tradiciones y arquitectura se encuentra la naturaleza de sus artistas: Clarà, Quera, Manel·la, Blay, Vayreda, Serra, RCR, entre muchos otros olvidados y futuros. Un lugar introspectivo, de mentes brillantes, apasionadas y orgullosas de la tierra, esas que asoman por la ventana y ondean flagrantes frente a las garbosas cornisas de sus casas y sobre los recios caparazones de sus tejados. Es en la quietud de la noche, tendida en su suave oquedad y cubierta con el paso de los años, que duerme el pueblo al amor de sus farolas morteci-

nas en el arrullo de leves ruidos misteriosos; aquellos susurros que se detienen en sus puentes y se asoman en formas desconocidas entre los reflejos de las hojas y del agua; aquí, frente a la naturaleza, el tiempo parece haber detenido su marcha inexorable.

Es en sus ejes que se pasean arbóreamente los testigos de las estaciones, lienzos de los restos nauseabundos de las hojas; es en el aplastante sonido de éstas que se revela el imaginario de recuerdos de luz difusa, de paseos largos y del sonido de la calma; esa que es traducida en brillos, colores, reflejos y momentos. He aquí la raíz de tradiciones místicas; las que hablan de la luz, de lo majestuoso y de lo que realmente es importante; la vida. Es Olot un lugar de vida, uno conectado con su paisaje y con su identidad, uno que es innegable ante su presente, pasado y futuro, de esos que se plantan en su suelo para decirte que existen y seguirán hasta que de sus volcanes se hunda la tierra.

Así hoy me despido y me llevo algo de ti, de nuevas familias y amigos, de maestros y de vida, de tu gente y de tu tierra; es en ellos que vive la verdadera Garrotxa, así que no los traiciones porque aquí descansa la virtud y belleza del pueblo catalán. Visca Catalunya y hasta pronto.

ALEJANDRO CÁRDENAS
México DF

(EN)RAONEM? / ETS DE POR?

SERVEI DE CATALÀ D'OTOL-LA GARROTXA (olot-garrotxa@cpnl.cat)

‘Por’, un monosíl·lab contundent al voltant del qual aquest any s’organitza el festival Mot. Des del Servei de Català ens sumem al +MOT parlant del llenguatge popular i col·loquial, que ja ha sigut tema d’altres articles atès que entenem que és una peça fonamental perquè una llengua segueixi viva, s’enriqueixi i evolucioni.

Qui no s’ha cagat de por, s’ha acollonit, s’ha escagarri-nat o acoquinat alguna vegada? Qui no ha passat cangueli, acolloniment, basarda...? Qui no ha sentit frases com “Li han ficat la por al cos”, “Aquest projecte fa més por que goig”, “Aquell pretendent feia por a la guilla” o “La meua filla és de por!”?

Sinònims de por, refranys, dites populars que tenen a veure amb aquest tema o que volen dir una altra cosa però contenen la paraula por... són el contingut d’aquesta exposició que hem titulat “Paraules de por”, i que es podrà veure al vestíbul gran de Can Monsà, seu del Servei de Català d’Olot-la Garrotxa, del 20 al 24 de març.

Durant molts anys s’ha generat la idea que allò que no surt als diccionaris, allò que diem de manera popular no està bé, no és correcte. Ja fa temps que es treballa, des de moltes institucions, per anar canviant aquesta creença errònia. És clar que cal conèixer la llengua normativa i estàndard, però també és obvi que no podem parlar tot el dia en aquest registre de la llengua, i que justament un dels aspectes que fa que un parlant sigui competent és el domini de diferents registres (vulgar, col·loquial, estàndard, tècnic...) i que sàpiga controlar-los en funció de les diferents situacions comunicatives de la vida. Així doncs, com a parlants, cal que ens desacomplem una mica i que donem entrada a col·loquialismes, especialment en el registre oral, però també en el registre escrit.

És cert que els diccionaris normatius encara van una mica enrere en aquest sentit i no acaben de recollir la gran riquesa col·loquial de la nostra llengua. Si analitzem què fa el diccionari de l’IEC, hi veiem una tendència a anar incorporant cada vegada més mots que provenen del registre col·loquial i que abans no hi apareixien. Però hi ha qui encara considera que un diccionari normatiu no hauria d’incloure

col·loquialismes i vulgarismes.

Per sort, aquest és un debat que ja es va superant, perquè la presència de paraules d’aquests registres és absolutament necessària si volem una llengua completa i no tan restrictiva. Sempre tenint en compte que no tot el que diem és català (la interferència del castellà i d’altres llengües pot ser constant en el registre col·loquial), la normativa no hauria d’estar allunyada del que diu la gent.

El DIEC, a més, hauria d’orientar els parlants en el cas de les variants geogràfiques de diferents paraules, perquè al diccionari no hi ha cap marca d’on es fan servir, i això pot generar embolics. En són exemples mots com *dèsset* o *calçetí* (propis del valencià), *gelera* o *idò* (propis del balear), *pitavola* (propi de l’andorrà), *espertinar* (del rossellonès) o *la fred* (variant femenina pròpia d’alguns parlants com l’empordanès o el garrotxí, per exemple).

Hi hauria d’haver més indicacions sobre l’ús geogràfic d’aquests mots perquè qui consulta el DIEC sàpiga quins són més generals i quins altres, més propis d’algunes contrades (informació que hi havia en la primera edició del diccionari normatiu i que en edicions posteriors s’ha eliminat).

Pel que fa a buscar paraules o expressions de caràcter col·loquial, pensem que un dels recursos més consultats és el *Diccionari català, valencià balear*; tampoc no podem oblidar-nos del gran recull de frases fetes i expressions populars que hi ha en el web *Paremiologia catalana comparada digital*, amb una base de dades de 500.000 registres. També és rellevant destacar el *Rodamots* o el diccionari de sinònims de Softcatalà. A més, el filòleg Jaume Salvanyà manté el blog “Silencis del DIEC”, on va incorporant paraules col·loquials que no són al diccionari normatiu, com ara *escaquejar-se* o *conyàs*, per citar-ne dos de ben habituals. I no oblidem l’*ésAdir*, de la Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuals, que recull molts col·loquialismes, sempre remarcant quins són al DIEC i quins no.

Que la llengua col·loquial no us faci por, per tant. Visiteu l’exposició “Paraules de por” i no us acolloniu a l’hora de fer servir totes aquestes dites populars. Enraonem-ho.

ELS NOMS DE LA TERRA / CARRERA ORIENTADA

XAVIER PUIGVERT I GURT

Els detalls són importants, en toponímia. Tot i que fem un ús rutinari de cada nom de la terra, sense donar gaire importància a la forma adoptada, la seva lectura pot transmetre un contingut històric valuós a qui vulgui aturar-se a seguir-ne el rastre.

Un detall, precisament, permet enriquir el fabulós mapa *Camins ramaders de Catalunya. Eixos principals 1:500 000*, editat per la Fundació del Món Rural i l’Institut Cartogràfic de Catalunya l’any 2010. Pel que fa al paper atribuït a les terres garrotxines en el pas del flux de bestiar entre el Montgrí i les capçaleres del Ter i del Freser, els autors hi marquen la traça transhumant més important entre Besalú i Sant Pau de Segúries per Tortellà i Oix. No dubto que aquest tram de la mobilitat estacional de xais, cabres i associats sigui molt antic i que hagi arribat fins als nostres dies. Ara bé, no veig tan clar que fos el tram principal d’aquell camí ramader que permetia practicar la transhumància doble –*estiuar* i *hivernar*, en argot pastoral– entre mar i muntanya, i viceversa. Els camins d’aquest nivell reben denominacions diverses a cada territori del Pirineu català (*cabana*, *cabanera*, *carrerada*, *pas ramader*...) i en aquesta comarca predominava

carrera < CARRARIA (VIA), una indicació que el ferm i l’amplada del traçat hi permetien el pas de carros. La toponímia medieval ens situa la carrera estacional més important dins del terme de Montagut i Oix, en el *veïnat de Carrera –in locum qui dicitur Carraria (957) in Carraria (979)–*, el control del qual es repartia entre els monestirs de Sant Pere de Camprodon i Santa Maria de Besalú. Més amunt, a l’entrada de la Vall del Bac, municipi de la Vall de Bianya, el mas Colldecarrera –encara en el segle XVI s’especifica *mas Coll, del veïnat de Carrera*– també marca el pas per aquell congost. En altres indrets, alguns masos anomenats *la Carrera*, sempre amb article, assenyalen una transhumància a petita escala en el Puigsacalm i el Collsacabra que només afecta la zona que circumda la muntanya, com ho identificava l’any 1950 el geògraf Joan Vilà. En trobem a Batet, Begudà, Sant Feliu de Pallerols, Sant Esteve d’en Bas... Només el nom del mas en guarda el record.

L’article, l’absència d’article, ens marca una diferència entre l’element més antic, convertit en fòssil toponímic, i les seves imitacions a petita escala. D’una manera subtil però efectiva, *carrera* ens orienta. O ho havia fet.

El desembre passat es va estrenar *Suro*, una pel·lícula molt lloada per la crítica especialitzada. Dirigida per Mikel Gurrea, narra la història d'una parella que se'n va a viure a una casa aïllada en una zona rural. Allà s'adonen que la vida al camp no és tan idíl·lica com s'imaginaven. De mica en mica, la relació es va deteriorant fins a acabar discutint per qualsevol banalitat. La trama avança entre boscos de sureres i la manera com explotar-les que, és clar, també acaba sent motiu de discòrdia. En aquesta pel·lícula es mostra una de les activitats silvícoles més tradicionals que es fan a Catalunya, la pela del suro o "escorçada", un aprofitament forestal que demostra com és possible aprofitar els béns que ofereixen els boscos, sense malmetre'ls.

A les comarques gironines les suredes es distribueixen, principalment, per les serres de l'Albera i les Salines, el massís de les Gavarres i a les Guílleries fins al Montseny. A la Garrotxa, en canvi, l'alzina surera (*Quercus suber*) és un arbre molt escàs que només apareix en forma de petites clapes o peus isolats. El factor determinant d'aquesta absència és el tipus de substrat. La Garrotxa és eminentment calcària i l'alzina surera creix sobre sòls silícis, molt poc representats a la nostra comarca. Un lloc ben a tocar d'Olot on crei-

xen una dotzena de bonics peus d'alzina surera és al volcà de Montolivet, al vessant sud, entre la torre de vigilància que el culmina i els conglomerats eocènics de la Muntanya Pelada. Altres indrets propers on també en podem trobar uns pocs exemplars són els vessants solells dels volcans del Croscat i de Rocanegra. Si resseguim la xarxa de senders que recorre el volcà de Montolivet, mentre transitem per la carena, dins d'espessos alzinars en procés de recuperació, acabarem per trobar les boniques sureres. Les alzines i les sureres són molt similars. Les úniques diferències són que les fulles de l'alzina són més petites i tenen una forma més ovalada, mentre que les de la surera són més grans i allargades. En condicions de creixement lliure, sense competència d'arbres veïns, la capçada de la surera és més oberta i ampla que la de l'alzina. Però dins el dens alzinar de Montolivet, no seran ni el fullatge, ni la capçada, ni l'estructura de l'arbre les característiques que us confirmaran que esteu davant una alzina surera, sinó que serà la característica escorça de color marró clar, engruixida i arrugada, que recobreix el tronc i les branques. Les alzines sureres poden regenerar l'escorça, és a dir, el suro, una vegada ha estat pelada. Si no es lleva l'escorça, el suro pot arribar als 30 centímetres de gruix. Alguns autors consideren aquest engruiximent de l'escorça i aquesta capacitat de regeneració una adaptació al foc, ja que produint més escorça es protegeixen millor els teixits vasculars vitals per a la supervivència de l'arbre. Seria com abrigar-se amb una manta ignífuga. L'eficàcia d'aquesta estratègia vindria clarament ratificada per la forma com s'han recuperat les suredes afectades en l'incendi forestal de l'Alt Empordà de 2012. Us animo a buscar aquestes sureres del volcà de Montolivet i, quan les trobeu, contempleu-les i reflexioneu sobre com els vegetals també són capaços de desenvolupar estratègies de supervivència, moltes més de les que ens imaginem. Les poques alzines sureres que tenim a la Garrotxa són elements singulars del nostre paisatge vegetal. Són com illes de suros flotants en un mar d'alzines. Per aquesta senzilla raó ja mereixen ser conservades.

LA NÒRIA DEL TEMPS, 4 / PERIODISME (2)

DOMÈNEC MOLI

Però les paraules no les atura cap llapis vermell i, en temps de dictadura, va sorgir el *llenguatge d'entrelínies*. Per entendre'l, calia llegir entre línies el que estava escrit. La gent s'hi va acostumar i alguns diaris, encara que no podien posar negre sobre blanc el que pensaven, ho expressaven perfectament. També sota la denominació de "revista cultural", alguns rotatius com *Destino* s'obriren un camp a recés. Tot plegat era possible gràcies al fet que els del llapis vermell eren uns capsigranys. El Movimiento es va distingir per dues coses: pel seu immobilisme i per la manca absoluta de gent d'una categoria intel·lectual mínima. Només des d'aquesta perspectiva es poden entendre alguns dels episodis viscuts durant aquells anys miserables. La premsa d'aquella etapa de quaranta anys és un autèntic monument al disbarat. Els *directores natos* dels mitjans eren els Jefes Locales del Movimiento, que, alhora, eren alcaldes de les poblacions respectives. Aquells batlles tenien com a únic argument per ser nomenats el de la seva fidelitat al Movimiento... i sobretot el fet de pertànyer al Glorioso Ejército Nacional. El que està escrit: tot plegat, un disbarat!

Un cop acabada la dictadura, amb la mort al llit del dictador i instaurada la monarquia com a forma de govern, tot

canvia. I realment es van passar uns anys en què semblava que almenys la llibertat d'opinió es respectava, fins a un punt que no havíem conegut mai els de la generació que veníem d'una guerra i una postguerra durant les quals el que menys es podia fer era opinar. En aquell moment, la gent que més o menys posaven negre sobre blanc les notícies a la premsa local, provincial o nacional senzillament al·lucina. Però vindria un 23 de febrer i el fet seria aprofitat pels caps del règim monàrquic del 78 per començar un progressiu segrest de les llibertats, sobretot si es podien posar en context les grans irregularitats econòmiques, polítiques i socials que, ara ho sabem, es varen portar a bon port a recés del vent de la llibertat. Així, la premsa que s'havia fet temuda per als polítics acabaria tenint-ne por i així s'arribaria al moment actual, en què els periodistes estan obligats a seguir les orientacions que dicten les multinacionals propietàries dels rotatius.

Quan compres un diari ja saps què dirà sobre un fet determinat. Els periodistes saben que, si dissenteixen de la línia editorial, potser no aniran a la presó, com en el temps d'en Francisco: senzillament, se'ls aplicarà el pacte de la fam. No sé què és pitjor.

JOSEP M. MUÑOZ

Una paradoxa de la modernitat és l'aïllament que el telèfon mòbil, una eina creada per a la comunicació, causa als seus usuaris. Els qui vivim en una ciutat gran, com Barcelona, en tenim proves a balquena. Si vas pel carrer, i camines a una certa velocitat, per poc que la vorera s'estrenyi a causa d'unes obres o de la presència invasiva de la terrassa d'un bar, més d'hora que tard et barrarà el pas una persona que s'ha aturat a mirar la pantalla del mòbil. Completament abstreta, absolutament mancada de visió lateral (un concepte que els afeccionats al futbol valorem en jugadors com Busquets), incapaç d'alçar la mirada engolida per la petita pantalla del telèfon, l'usuari del mòbil s'aïlla del món que l'envolta i tu, el caminant apressat, deixes d'existir per a ell. Incapaç de fer-lo reaccionar amb la teva mirada reprovatòria, es manté immòbil i al mig del pas, i tu, posant els teus reflexos a prova, l'has d'esquivar per evitar aquella situació pròpia dels acudits d'abans, en què un vianant que va pel carrer llegint el diari (qui ho fa, ara?) acaba topant amb un fanal i provocant la rialla.

L'aïllament que provoca el mòbil també se't fa visible, o més ben dit audible, en el transport públic. Recordo un dia, al tren de Sarrià, una conversa en què un usuari del tren li deia al seu interlocutor telefònic que per fer una determinada operació li calia el seu "número secret", número que a continuació va cantar en veu ben alta davant de tota la resta del vagó, deixant a l'instant, doncs, de ser "secret" (sense que això tingués, és clar, conseqüències operatives). O un interminable viatge a València, pel sempre inacabat corredor ferroviari mediterrani, on una interiorista va compartir amb la resta del vagó tots els detalls de la seva feina, les instruccions que donava al paleta o al seu comptable incloses, mentre la resta maldàvem per poder llegir sense interferències sonores, anhelant els escassos 'vasons del silenci' que les companyies de tren han acabat posant en els trajectes llargs.

El trajecte amb la TEISA entre Barcelona i Olot també és una ocasió magnífica per al qui, avesat a escoltar els altres, sent una indefugible curiositat per allò que en Pla en deia l'*estofa humana*. Un dia és una persona que adscrius, sense gaires possibilitats d'error, a la cosa neorural, i que conversa, durant una estona, que se't fa

interminable, amb la seva germana, parlant de teràpies més o menys alternatives, i demanant-li que "envii la força" (sense que estiguis gaire segur del significat exacte de l'expressió), se suposa que telemàticament, a una coneguda que és a l'hospital, malalta d'un càncer. En un altra ocasió, t'adones que la poesia pot sorgir en qualsevol instant, i anotes en una llibreta, perquè no se t'oblidi, la frase caçada al vol: "De petita vaig llegir no sé on que les princeses caminen a passos molt petits, i m'ho vaig prendre molt en serió".

O sents, perquè no fan res per ser discrets –i tampoc no vols passar-te el viatge aïllant-te tu, amb els auriculars a tot drap, de la seva conversa–, una conversa d'una simpàtica barcelonina que ha pujat a passar el diumenge a Olot, acompanyada de la seva filla Caterina i del seu *nòvio* (el de la mare, vull dir) a qui anomena amb l'improbable nom de Yeye (en dono la transcripció fonètica). Tots tres tornen cap a Barcelona, i ella truca al seu exmarit, amb qui semblen compartir encara pis, perquè reculli la nena en arribar a la parada del carrer Aragó amb passeig de Gràcia. Ella vol anar a veure una imperdible pel·lícula coreana que té el nom, molt ben triat per a l'ocasió, de *Decision to Leave*. L'ex sembla que té algunes dificultats per ser puntualment a l'hora d'arribada del cotxe de la TEISA, i la dona ja es tem que no serà a temps d'arribar al cinema. El seu acompanyant, el tal Yeye, sembla un home tranquil, que no perd els nervis en situacions estressants, i respon a la impaciència d'ella amb una certa sornegueria. Opta per donar-li sempre la raó ("Tú verás", va repetint), i s'interessa per si la pel·lícula és de Corea del Nord o de Corea del Sud. Aleshores ella, atabalada, li diu que potser no ho té ben entès, i que la pel·lícula no és coreana, sinó del Vietnam. I aleshores arriba el gran moment de l'impertorbable i sorneguer Yeye: "¿De Vietnam del Norte o de Vietnam del Sur?".

Creieu-me, la pròxima vegada que agafeu la TEISA, traieu-vos els auriculars i deixeu-vos emportar per les converses telefòniques alienes. Incapaços de pensar que estan compartint la seva història amb perfectes desconeguts, els usuaris del mòbil sempre us poden regalar, si l'ocasió és propícia, algun fragment de vida. L'estofa humana, que deia en Pla.

BREVIARI

L'Arxiu Comarcal del Baix Empordà (ACBE), de la Bisbal d'Empordà, custodia des de l'any passat el **Fons patrimonial Masbernà d'Olot/la Bisbal** (1568-1843), ingressat per la família Vilahur, d'aquella població. El fons conté documentació sobre el patrimoni olotí de la família Masbernà, de Sant Cristòfor les Fonts, gestionat des de la capital baixempordanesa a partir de l'any 1729, quan l'hisendat Manel Masbernà Bosch hi va traslladar la seva residència. També en forma part un plec de testaments de particulars atorgats a Olot davant el notari Francesc Masbernà (Olot, 1687-1723), pare de Manel, que van ser recollits i incorporats a la documentació conservada per la família.

...

El propassat 27 de gener, al Departament d'Humanitats i Ciències socials de la Universitat Ramon Llull de Barcelona, l'advocat i consultor en relacions internacionals **Jordi Xuclà Costa** (Olot, 1973) va presentar la tesi doctoral titulada *El impacto de la política exterior en la conformación de las identidades partidistas en España (2003-2019)*, dirigida per Ferran Sáez Mateu. Xuclà imparteix classes en el Grau en Gestió de la Comunicació Global d'aquella universitat des de 2021 i ha treballat en diverses organitzacions internacionals (el Consell d'Europa, la Unió per la Mediterrània i l'Assemblea Parlamentària de l'OTAN), a més de ser membre del Parlament espanyol (Congrés i Senat). El treball de recerca ja està disponible al repositori digital TDX (Tesis Doctorals en Xarxa).

...

L'Instituto Arqueológico Alemán (DAINST) de Madrid ha nomenat Membre Corresponent de la institució l'arqueòleg i investigador del Museu d'Arqueologia de Catalunya-Empúries **Pere Castanyer Masoliver** (Sant Privat d'en Bas, 1961). Castanyer és doctor en Història Antiga i Arqueologia per la Universitat de Girona i ha centrat la seva recerca en l'estudi del món rural d'època romana a les comarques gironines. El DAINST compta amb 2.400 membres en tot el món, escollits per la seva aportació científica.

Quan una persona ha tingut la virtut, en el transcurs de la seva vida, de desenvolupar una forta i polifacètica activitat social, crea al seu entorn unes relacions i sinergies positives entre les persones i els grups que li són afins. I aquest sentiment es fa palès quan aquesta persona encara activa, passa d'aquesta vida. I això és el que succeí l'any 2008, que va morir Ramon Sala i Canadell, tot un personatge dintre el nostre petit món. Fou industrial per tradició familiar, polític per vocació i un gran divulgador i reconstructor del patrimoni de l'Alta Garrotxa per afició. Edità llibres, excavà en coves, fou caçador, fotògraf, col·leccionista, defensor de tot el que era nostrat... Fou una persona despresa, extravertida i amb sentit de l'humor, unes qualitats que li obriren les portes dels ambients socials més diversos.

L'entitat Amics de l'Alta Garrotxa, de la qual en Ramon fou el fundador i primer president, es va fer ressò d'aquests grups i persones afins que sentiren, i així ho manifestaren, la seva pèrdua i encapçalà l'organització d'un acte recordatori. I perquè en quedés constància en el temps, es va decidir col·locar un monòlit commemoratiu a Santa Bàrbara de Pruneres. Era un lloc emblemàtic per a en Ramon, en el qual, gràcies al seu esforç i la seva entrega durant molts anys, es transformaren unes runes, uns vestigis romànics i un pilot de pedres en la fidedigna reconstrucció actual de l'ermita. El lloc era idoni: és accessible amb vehicles i gaudeix d'una

dilatada i corprenedora panoràmica de l'Alta Garrotxa. El monòlit, interpretant en Ramon, porta inscrit el vers de mossèn Cinto: "Tota la terra que el meu cor estima, des d'ací es veu en serres onejar".

La data, 9 de maig del 2009, fou l'escollida per a l'acte recordatori. La sempre tranquil·la serra de Santa Bàrbara va perdre la pau, per un matí, que sempre s'hi respira i s'emplenà d'una munió de gent, respectuosa i heterogènia, que semblava impulsada pels bons records que cadascú tenia d'en Ramon. Entre aquestes persones s'hi trobava qui encara era en aquells moments honorable, Jordi Pujol i Solel, acompanyat de la seva esposa Marta. I aquí em permeto explicar una anècdota que demostra una faceta d'aquesta personalitat. Poc abans de començar els parlaments, m'apartà del grup i, tot assenyalant el panorama que es dominava des d'on estàvem situats, a prop del monòlit, em preguntà: "Vós coneixeu bé aquestes muntanyes?". Com que vaig dir-li que sí, es tragué de la butxaca un paper doblat i un llapis i amb el braç esquerre estirat i el paper sobre el palmell de la mà començà a escriure tot allò que jo li anava dient: "... el pic de Sant Marc; en el primer terme, el Ferran; el destacat del fons és el puig de Bassegoda; la serra de Gitarriu; el puig de la Calma; al fons —el dia era molt clar—, el massís del Montgrí; les últimes, les Gavarres i el més proper a una antena, Rocacorba...". Ho anotà tot molt ràpid i em vaig adonar que ho memoritzava.

Quan li va tocar el torn de paraula, fou l'últim orador de l'acte. Començà explicant que de jove fou un excursionista enamorat d'aquestes muntanyes i que encara moltes les tenia en el record. I aleshores, estant dempeus, es mig girà posant la seva esquerra al costat del panorama i la seva dreta als assistents, de tal manera que aquests no podien veure el paperot de les anotacions que tenia en la mà esquerra, mentre amb la dreta anava assenyalant i anomenant els punts que tenia anotats. Li va sortir perfecte: un mag no l'hauria superat. No sé la cara que em va quedar —suposo que entre babau i admirat—, però sí que recordo que em mirà fixament i, amb un to de veu més alt, digué: "i ara vós, que en sabeu tant, no em contradigueu!". Allò provocà una rialla dels assistents. Per la resta, amb una oratòria sentida, planera i eloqüent, acabà lloant el nostre país i en Ramon.

MEMÒRIA D'ACTUALITAT / LA DIVERSIÓ

A la relaxació de costums en els nostres dies y la follia ab que la gent se llença a les diversions y passatemps, fan que'ls espectacles que s'ofereixen al públich vagin pujant cada dia més de to, passant de lo honest a lo menys honest y d'axò a lo immoral o quant menys perillós. (...)

Els que podíem dir-ne elements sans de la nostra població s'acobraven en el Centre Catòlich o en la Joven-tut Tradicionalista, y de cap manera en temps de Quaresma haurien permès qu'en aquestes societats se donguessen espectacles que poguessin distraure als fidels del reculliment propi d'aquest temps.

Les malehides qüestions polítiques (diguem-ne polítiques, encara qu'algú

vulgui cullir la paraula) han sembrat vents de discòrdia entre'ls elements sans, y, al fundar-se centres ahont la política, o lo que sigui, és lo principal, dexant de banda l'esperit religiós del nostre poble, han procurat, per a guanyar-se prosèlits, prodigar les diversions; y axís s'ha vist, en la nostra ciutat, que si les bacànals dels dies de carnestoltes havien quasi desaparegut, han tornat a resucitar-les aquestos centres ab un afany inconfessable, essent lo greu del cas que la gent sensata, la gent pietosa, contribuïxen a que sian lluhides aquestes diversions que maten l'ànima del nostre poble y pervertexen les costums.

Cridem, donchs, l'alerta a les famílies qu'estimin encara'l bon nom de la

nostra població, per a què no coadjuvin al lluhiment d'espectacles de moralitat dubtosa. Si elements desaprensus, en les respectives societats, volen que tot Olot sia desaprensiu com ells, que's trobin al menys ab el boicot dels qui s'estimen a si mateixos y estimen les tradicions seculars del nostre poble.

Temps passat fou el Casal Català de qui criticàvem cert espectacles. Avuy devem fer-ho de la Concentració Monàrquica. Si aquestes dues entitats volen fer-se mútua competència, sia enhorabona o, mellor dit, enhoramala; però que no sia a costa de les bones costums.

"L'afany de diversió",
La Tradició Catalana, núm. 237
(18-III-1922), p. 170-171.